

dan beducht zijn
n allerlei geeste-
n alle aan Chris-
Ja deze groote
veneens het hoofd
le Kerk. Hij toch
begin der her-
de cerstgeborene
bedoende is Gods
Zoon Zijner lief-
plaats bekleeden
Schepping als in

vaalleers bij u
een heele groep,
machten die als
uden zijn om een
volledigheid van
dan wil ik dat
n, maar dan zóó,
ruk op leg, dat
is, omdat naar
Hem heel de
Schepping (met
machten, die in
estaan) haar ves-

in zijn bloed toch
algotia heeft God
hen Zich en de
Zoon zelf de
n God alle din-
verhouding terug
ebooren te staan
t fundament van
el zóó samenvat-
Zoon Gods, niet
er gehele Schep-
t op de aarde als
nelen is), doch
gmiddelaar van

, die boven Hem
die niet onder
pij staat; geen
es van Hem af-
geen macht, die
tussen Hem en
opwerpen. Jezus
l eenige Midde-
n mensch.

18:
il niet gelasterd
del zijn, om de
wacht ge 't best

acht onder u nog
er bezorgdheid
mijn vertrek in
et er ernstig aan
te terugkeer van
deel zullen kun-
it. De gedachte
t slechts de dan
n. Uw droefheid
oederlijke liefde
kennis.

in onwetendheid
treurt als de
nennen, die geen
Treuren moogt
ven broeders en
eens als mensch
n opgestaan is?
Nu, op dezelfde
maakt, ook de
d en opstanding
de Levensvorst,
Zijnen is, op-
e slechts gingen
n zoo aanstonds

de gedachten,
de overden-
begon mijn
en; ik begon
mij geboren
uur, door U
n mijn leven
in wonder-
heel uit ver-
n, waarop ik
te gaan. Uw
kan ik niet
dit kon, zoo
mijn geluk-
met U. Al
en nog mijn
bid u, mijn
et mij in te
ken voor wat
niet recht-
ge moet u
n, daar het
ust. Ge hebt
mijn moeite-
droefenissen,
ok zelf in
mijn reizen
ngschap. En
a God mij bij
emen in zijn

t den Heere
cheiding zal
u opnemen
ons Hoofd
et de plaats
hier is de
ons daarom
de hemel is,
n te worden
ader, om te

weer wakker kan worden, evenzo zijn ze er nog, bij
den Heere, en kan God, wanneer Hij wil, hen terstond
opwekken en zal dat ook doen, wanneer Hij wederkomt
en ze met Hem voeren in de heerlijkheid. Ze maken
dus Zijn koninklijke intocht wel mee.

- (15) Dit toch zeggen wij u met een woord des Heeren, 't welk
Hij mij heeft geopenbaard: wij levenden, die nog over-
gelaten zullen zijn op de aarde, wanneer de Heere komt,
zullen de ont slapen volstrekt niet vóór zijn!
- (16) Hij, de Heere Jezus Christus, die opgevaren is en nu in
den hemel woont, zal met een machtig signaal, dat allen
oproept, met de stem van een aartsengel en 't geweldige
overal hoorbare geklank der Hazuin Gods neerdalen van
den hemel, om al de Zijnen, nog levenden, of reeds ont-
slapen, het sein te geven, zich voor hun Koning gereed
te houden. En de dooden, in Christus' gemeenschap ont-
slapen, zullen zelf eerst opstaan.
- (17) Wij, geloovigen, die dan nog leven, zullen op hen moeten
wachten! Daarna eerst zullen wij, levenden, die nog op
aarde overgelaten zijn, niet zonder hen, maar tezamen
met hen snel weggevoerd worden van deze aarde in de
lucht, om deel te nemen aan Zijn koninklijke intocht. En
zoo zullen wij allen altijd met den Heere zijn, deend in
Zijn gemeenschap, levend in Zijn nabijheid tot in eeuwig-
heid. Zóó staat het met de zaak, waarover gij zoo ont-
rust waart. In plaats van reden tot bezorgdheid en droef-
heid is er reden tot groote vreugde en blijde verwachting.
Treurt dus niet langer, waar er niets te treuren valt.
(18) maar vertroost elkander met deze woorden!

Me dunkt, ieder zal voelen, hoe kort en duidelijk hier
geschreven is. Prof. Greijdanus zegt in zijn voorwoord:

Door eene breedere omschrijving van den tekst, en
tusschengevoegde opmerkingen, doet het den achter-
grond van dezen brief en de strekking zijner woorden
klaarder uitkomen, waarom het geschikt mag hee-
ten, dezen brief in ruimer kring beter te doen ver-
staan.

Met name voor de huiselijke Schriftlezing
lijken deze parafrasen zeer aanbevelenswaardig. Ik
wensch den Heeren Van Dijk, Jonker en Vonk, en
eventueelen medewerkers, van harte voorspoed bij dit
mooie en dappere werk.

K. S.

De groote Armenische roman.

Franz Werfel: De veertig dagen van den
Musa Dag. — Uitgeverij „De Pauw“,
Amsterdam.

Er zijn weinig volkeren, waarvan wij meer ge-
hoord hebben, maar minder weten, dan van de
Armeniërs. Onze kennis blijft meestal beperkt tot
de vele geruchten over geweldige slachtingen, aan-
gericht door de Turken van ouds af. Ook dat het
hier christenen geldt, is niet onbekend. In de
laatste jaren heeft het comité voor Armeensche
vluchtelingen veel gedaan, waardoor de naam van
dit verdrukke volk dikwijls genoemd werd.

Maar niemand zal het overbodig achten, eens
meer te hooren over land en volk. Van het boek
van den bekenden Duitscher Werfel kan inder-
daad gezegd worden, dat het in een behoefte
voorziet. En het doet dit grondig. Drie zware
deelen, onder de titels: de Nadering; de Strijd

zien onzen Broeder, ons Hoofd en onzen Zalig-
maker Jezus Christus, om te zien het hoogwaar-
dig gezelschap der Patriarchen, Profeten, Apost-
telen en zoovele duizenden Martelaren, tot welk
gezelschap ik hoop opgenomen te worden, wan-
neer ik zal hebben geëindigd den loop der be-
diening, welke ik heb ontvangen van mijn Heere
Jezus.

Ik bid u dan, mijn dierbare geliefde, dat gij u
troost met de overdenking van deze dingen.

Vergeet vooral de eer niet, welke God u be-
wezen heeft door u een man te geven, die niet
alleen een dienaar van den Zone Gods is, maar
die ook zoozeer door God geacht en be-
voorrecht wordt, dat Hij hem verwaardigt de
martelaarskroon te verkrijgen. Ik ben vroolijk
en mijn hart is opgewekt: mij ontbreekt niets in
mijn droefenissen. Ik ben vervuld van den over-
vloedigen rijkdom van mijn God. Ja ik ben zoo
vertroost, dat ik niet alleen genoeg heb voor
mezelf, maar ook voor allen, die ik zou kunnen
spreken. Hierom smee ik mijn God, dat Hij Zijn
goedheid en welwillendheid jegens mij, Zijn ge-
vangene, bestendige: hetgeen ik ook verwacht, dat
Hij doen zal: want ik weet bij ondervinding, dat
Hij degenen, die op Hem hopen, nooit verlaat. Ik
had nooit kunnen denken, dat God zoo goedertie-
ren zou zijn jegens zoo'n arm schepsel als ik ben.

Ik gevoel nu de trouw van mijn Heere Jezus
Christus. Thans breng ik in praktijk, wat ik ande-
ren zoo vaak gepredikt heb. En voorzeker moet
ik erkennen, dat ik, toen ik zoo predikte, als een
blinde sprak over kleuren, in vergelijking met wat
ik nu in de praktijk gevoel. Ik heb meer geleerd
en meer vorderingen gemaakt sinds ik een gevan-
gene ben, dan in mijn heele leven: ik ben op een
zeer goede school: ik heb den Heiligen Geest, Die
mij voortdurend inspireert en Die mij onderwijst
de wapenen in dezen strijd te hanteeren.

Anderzijds loopt de Satan, de tegenstander van
alle kinderen Gods, die als een tierende en brul-

der zwakken; Ondergang, redding, ondergang, vor-
men de trilogie: De veertig dagen van den Musa
Dag. De vertaling van Jhr. Nahuys is over het
algeheel goed, hoewel sommige germanismen en
minder goede vertalingen, nog naar het Duitsch
rieken.

Het boek houdt het midden tusschen een inter-
essant geschiedverhaal en een boeienden roman.
Eigenlijk is het allebei afzonderlijk. Daar de
schrijver zeer uitvoerig uitweidt over allerlei
historische, religieuze, folkloristische en geogra-
fische bijzonderheden, en zijn stijl bij deze ver-
halende gedachten soms kroniekachtig gewoon is,
zal een lezer die niet gewend is aan inspanning
bij het lezen, wel eens moeite hebben, vooral in
het begin, om zijn aandacht er bij te houden. Het
is er eenigszins zoo mee, als met onze oude
historische romans: eerst moet men een dikke
schil van beschrijvingen dóór, om bij de sappige
kern te komen. Maar bij dezen roman geldt meer
dan bij onze vroegere, de noodzakelijkheid dier
uitweidingen. Immers niet alleen moeten we het
volk goed leeren kennen met zijn zeden en ge-
woonten, die zoozeer verschillen van de onze,
maar men kan zich geen juist oordeel vormen
over de oorzaken en aanleidingen dier enorme
moordpartijen, als men niet de politiek begrijpt
van de Turken. De schrijver laat duidelijk zien
en hooren, dat de slachtingen, aangericht door de
vroegere sultans, niet te vergelijken zijn met de
duivelsch opgezette deportaties van groote bevol-
kingsgroepen, waarvan er niet een het leven be-
houdt.

De haat der Jong-Turken tegen de over het
algemeen ontwikkelde Armeniërs, de gevaarlijke
politiek der gevierde Turksche generaals tegen
dit volk tijdens den wereldoorlog, op gevaar af
den oorlog te verliezen door het afmaken van
alle Armenische soldaten, is onbegrijpelijk, als men
de diepere oorzaak niet leert kennen. Want niet
de ouderwetsche, mohammedaansche Turk, is de
uitroeier van het Armenische volk van ongeloo-
vigen, neen, hun verhouding is dikwijls zeer goed,
maar de Jong-Turken — de nationalist — zijn
de doodsvijanden. En juist zij kiezen het oog-
blik zoo, dat tijdens den wereldoorlog Engeland en
Frankrijk niet kunnen helpen, omdat zij vijanden
van Turkije zijn, en Oostenrijk en Duitschland
niet durven helpen, omdat ze hun bondgenoot niet
kunnen afvallen. Zoo zijn de Armeniërs hulpeloos
overgeleverd aan hun felste bestrijders.

Een episode uit den vreeselijken ondergang
van een geheel volk, heeft Werfel nu tot onder-
werp van zijn roman gemaakt. Meesterlijk is hij
er in geslaagd de geheele Armeensche kwestie
in zijn verste godsdienstige en politieke geledin-
gen, ontroerend te teekenen, rond een gebeurtenis
van veertig dagen.

Op aandrang van Gabriël Bagradian, een fijn-
beschaafd geleerde, met Europeesche opvoeding en
gewoonten, besluiten de inwoners van de zeven
christendorpen aan de kust van Klein-Azië, zich
op den hoogsten top van het gebergte, den Musa
Dag, te verzetten tegen hun deportatie.

Gabriël, als oud-Turksch officier, kent de Jong-
Turken en weet wat de zijnen te wachten staat.
Bovendien heeft hij van een Armeensch predikant

lende leeuw is, om mij heen om mij te verslinden.
Maar Hij, die tot mij gezegd heeft: „Vrees niet,
Ik heb de wereld overwonnen“, maakt mij over-
winnaar. En reeds zie ik, dat de Heere den Satan
onder mijn voeten verbrijzelt: en voel ik „de
kracht van God, die in mijn zwakheid volbracht
wordt.“

Onze Heer laat mij aan den eenen kant mijn
zwakheid en mijn kleinheid gevoelen, dat ik niets
ben, dan een arm aarden vat, zoo broos mogelijk,
opdat ik mij vernedere, en Hem gegeven worde de
geheele glorie der victorie. Aan den anderen kant
sterkt en troost Hij mij op een ongelooflijke wijze:
ik ben zelfs meer op mijn gemak dan de vijanden
van het Evangelie. Ik eet, drink en rust beter
dan zij.

Ik ben ondergebracht in de meest versterkte en
slechtste gevangenis, donker en duister, welke
om zijn donkerie „Brunain“ genoemd wordt: ik
krijg geen lucht, dan door een klein stinkend gat,
waar men smerig vuil in werpt: ik heb dikke en
zware boeien aan handen en voeten, die me voort-
durend helse pijn doen lijden, daar ze tot
op mijn beenderen inslijden. Vervolgens komt de
provoost der smeden driemaal daags mijn boeien
nazien, uit angst, dat ik zal ontvluchten; ten over-
vloede heeft men drie garden van 40 man voor
de poort der gevangenis geplaatst.

Ook krijg ik bezoeken van den heer de Hamaide,
die naar mij komt kijken, zooals hij zegt, om mij
te troosten en mij tot volharding aan te sporen:
maar hij komt gaarne na den eten, als de wijn
hem naar het hoofd is gestegen en zijn buik ge-
vuld. Ge kunt denken wat voor vertroosting
dat zijn. Hij overlaadt me met bedreigingen en
heeft me gezegd, dat, indien ik ook slechts de ge-
ringste poging doe om te ontvluchten, hij me aan
hals, lichaam en beenen laat boeien, zoodat ik geen
vinger zal kunnen verroeren: en vele andere soort-
gelijke gezegden meer.

Niettegenstaande dit alles blijft mijn God Zijn

en diens zuster, verminkt tijdens hun deportatie,
vernomen wat de bedoeling was van de regering.
Onder voorwendsels van: verraad, landsbelang e.d.
werden de bewoners gedwongen huis en goet te
verlaten, om weg te sterven van honger of mis-
handeling in de vlakten van Mesopotamië. On-
danks de verhalen van nameloos lijden, verkiest
een deel der bevolking, protestantsche Armeniërs,
zich niet aan Gods bedoeling, zoo zij meenen,
te onttrekken. Zij gaan hun vreeselijken dood tege-
moet. De anderen verschansen zich echter op den
Musa Dag, en weten het veertig dagen vol te
houden tegen de geweldige overmacht der Turken
niet alleen, maar zij, ongeordend en ongevoelend
bijna, verslaan de geregelde Turksche troepen en
houden stand, totdat toevallig passeerende Fran-
sche oorlogsschepen de uitgehongerde massa aan
boord nemen.

Zeer onderhoudend weet de schrijver te ver-
tellen van die families en hun onderlinge verhou-
ding. Prachtige typen zijn de priester, de burge-
meester, de dokter en de apotheker. Geestig be-
schrijft hij deze, deels ontwikkelde menschen,
soms met Europeesche, wetenschappelijke opvoe-
ding, die echter vervaagd is door de jaren tot
een stralende herinnering, en de kwasi geleerden,
die niet onder willen doen voor de bevoor-
rechten en zich bespottelijk maken met vertoon
van voorgewende geleerdheid.

Het is geen geflatteerd beeld, dat hier van de
Armeniërs gegeven wordt. Ze worden geteekend
in hun onderlinge twisten, kleinzieligheden en on-
deugden, maar ook in hun heldenmoed bij het
taai verdedigen van hun schijnbaar ten doode
opgeschreven levens. De soberheid van den ver-
haaltrant, de totale afwezigheid van effectbejag
doet te treffender uitkomen het verschrikkelijke
lot van dit doodbloedende volk. Verlaten door hun
medechristenen, richten zij hun klacht alleen tot
God, zooals het molto van het eerste deel getuigt:
„Hoe lang, o heilige en waarachtige Heerscher,
oordeelt Gij ons bloed niet aan degenen die op
de aarde wonen.“

De vergeefsche pogingen van den Duitschen ge-
leerde Dr Lepsius, werpen een schril licht op de
tot machteloosheid gedoemde politiek der christen-
volkeren.

Voor al het tweede en het derde deel zijn
prachtig. De spanning wordt steeds grooter, het
verhaal boeiender. Gabriël Bagradian, die zijn
leven van luxe, zijn Europeesche vrouw, ten slotte
zijn leven opoffert, is het symbool van het ener-
gieke, intelligente, stil vrome volk, dat afgeslacht
wordt onder de oogen van Europa.

Dit boek is een droevig epos, maar ook een
sterke aanklacht. Als geschiedenisbeschrijving
nauwkeurig en interessant, als roman aangrijpend
en boeiend.

Het is jammer dat de druk niet uitlokt tot lezen.
De kleine letter, de groote, dichtbedrukte bladzij-
den, zullen sommigen misschien afschrikken. En
dat zou jammer zijn. Ieder die zich heenzet over
deze bijkomstigheden, die rustig, ook de beschrij-
vende gedeelten, die toch onmisbaar zijn voor het
goede begripen, leest, zal zich ruimschoots be-
loond vinden. Het is niet een boek voor iedereen,
maar wel voor alle goede lezers.

Gr.

H. S.

belofte houden en mijn hart vertroosten, terwijl
Hij mij een zeer groote tevredenheid schenkt.
Daarom, mijn geliefde zuster en trouwe vrouw,
bid ik u, dat gij in uw droefenissen troost zoekt
bij den Heere en aan Hem uzelve en uw zaken
toevertrouwt: Hij is de Man der geloovige we-
duwen en de Vader der arme weezen: Hij zal u
nooit verlaten. Dit verzeker ik u. Gedraag u al-
tijd als een Christin en geloovige, standvastig in
de vrees Gods, gelijk ge altijd hebt gedaan, en
vereer, zooveel ge kunt, door uw goeden levens-
wandel de leer van den Zone Gods, welke uw
man gepredikt heeft: en daar gij mij altijd zeer
innig hebt liefgehad, zoo smee ik u deze liefde
te bewijzen aan onze kleine kinderen: onderwijst
hen in de kennis van den waarachtigen God en
van Zijn Zoon Jezus Christus. Wees hun vader en
moeder, en zie toe, dat zij het weinige goed, het-
welk God u gegeven heeft in eere moge bezitten.
Indien God u de genade schenkt, om na mijn ver-
scheiden, als weduwe met uw kindertjes te blijven
leven, zoo zult ge zeer wel doen.

Kunt ge dat niet en ontbreken u de middelen,
zie toe, dat ge u dan verbindt aan een goed man,
die geloovig is en Godvreezend, en een goed ge-
tuigenis heeft. En wanneer het mij mogelijk zal
zijn, zal ik aan onze vrienden schrijven, dat zij
voor u zorgen, al geloof ik niet, dat zij hierin
zullen tekort schieten.

Nadat de Heere mij zal hebben weggenomen,
zult gij u tot uw vroegere levenswijze kunnen be-
geven. Ge hebt onze dochter Sara, wier opvoe-
ding weldra voltooid zal zijn: Zij zal u gezelschap
kunnen houden, en u bijstaan in uw droefenissen
en u troosten in uw verdrukkingen: en de Heere
zal altijd met u zijn. Groet al onze goede vrienden
namens mij, en dat zij God voor mij bidden, opdat
Hij mij kracht geve, en woorden in mijn mond, en
wijsheid om de waarheid van den Zone Gods te
handhaven tot het einde toe en tot aan mijn laat-
sten snik.